

**Lenkijos – Lietuvos dvišalės ekspertų komisijos istorijos ir geografijos
mokymo problemoms nagrinėti posėdžio**

PROTOKOLAS

Ležno, 2015 m. gegužės 12-15 d.

Pagal bendradarbiavimo programos tarp Lenkijos Respublikos nacionalinės švietimo ministerijos ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos 15 punktą 2015 m. gegužės 12-15 d. Ležne įvyko Lenkijos – Lietuvos dvišalės ekspertų komisijos istorijos ir geografijos mokymo problemoms nagrinėti posėdis.

Susitikime dalyvavo:

Iš Lenkijos pusės:

1. prof. dr. hab. Adam Suchoński - pirmininkas
2. prof. dr. hab. Mieczysław Jackiewicz
3. prof. dr. hab. Bohdan Łukaszewicz
4. dr. Aleksander Srebrakowski
5. dr. hab. Mariusz Kowalski
6. mgr. Tadeusz Baryła
7. mgr. Małgorzata Skórka – sekretorė

Iš Lietuvos pusės:

1. dr. Rimantas Miknys – pirmininkas
2. doc. dr. Algis Kasperavičius
3. doc. dr. Elmantas Meilus
4. doc. dr. Linas Jašinauskas
5. Rimantas Jokimaitis – sekretorius

Susitikimas vyko pagal šį iš anksto numatytą planą:

Antradienis, 2015 m. gegužės 12 d.

Kaip buvo numatyta programoje, Komisija pradėjo posėdį 16.30 val. Jį pradėjo pirmininkas iš Lenkijos pusės prof. A. Suchoński. Jis pasveikino susirinkusius Komisijos narius ir informavo, kad Lenkijos Respublikos nacionalinė švietimo ministerija įteikia „Nacionalinės švietimo komisijos“ medalių dr. R. Mikniui už ypatingus nuopelnus plėtojant Lenkijos ir Lietuvos bendradarbiavimą, draugiškų santykių puoselėjimą ir kūrimą tarp Lietuvos ir Lenkijos istorikų, indėlių nagrinėjant ir atskleidžiant tikruosius lenkų – lietuvių santykius. Ministerijos vardu apdovanojimą įteikė Komisijos iš Lenkijos pusės sekretorė mgr. M.

Skórka. Dr. R. Miknys išsakė viltį, kad šis svarbus ir istorinis medalis yra įvertinimas atsakingumo ir visu Komisijos narių darbo.

Pirmininkaujantis iš Lenkijos pusės prof. A. Suchoński pasidalijo pastebėjimais dėl dr. R. Miknio išsakytų minčių, kad Komisijos darbas yra vertinamas mokytojų tarpe, kurie sutiko įsitraukti į Komisijos darbą svarstant probleminius ir su ekspertiniu vertinimu susijusius klausimus. Pradėtas Komisijos narių parengtų pranešimų pristatymas.

Pirmas pranešimą perskaitė dr. R. Miknys. Jo tema: „Baltijos jūra Lenkijos ir Lietuvos koncepcijose: Baltijos valstybių solidarumo idėja 1918–1939 m.“

Pagrindiniai teiginiai

Pranešimo pabaigoje pateikiamos išvados, kurias galima įtraukti į istorijos studijas kaip paskaitų medžiagą. Pranešime kalbama apie imperijos kūrimo idėją, imperijos, kuri dominuoja tarp Vokietijos ir Rusijos, į kurią įeina buvusios Abiejų Tautų Respublikos teritorijos ir tautos; Europos suvienijimą, šią idėją iškelia Baltijos šalių politikai, kurią M. Römeris traktuoja kaip paneuropos sąjungą (Baltijos sąjunga, Baltijos federacija), kuri yra pajėgi sustabdyti vokiečių ekspansiją ir išvengti Klaipėdos praradimo. Kelią šių idėjų realizavimui užkirto Vilniaus problema.

Diskusija

Prof. M. Jackiewicz pateikė klausimą apie požiūrį nagrinėtuose konceptualiniuose darbuose į Rytų Prūsiją ir Lietuvos prūsų likimą.

Dr. R. Miknys pabrėžė, kad šias idėjas kuriantys Lietuvos politikai rūpinosi Klaipėdos ateitimi. Nepriimtas Mažosios Lietuvos tarybos reikalavimas apie prijungimą šios teritorijos prie kuriamos Lietuvos valstybės, nes bijota vis augančios Vokietijos ekspansijos. 1945 m. sausį M. Römeris dalyvavo slaptame susitikime universitete, kuriame buvo patvirtinta, kad be karo nuostolių Lietuva negali pretenduoti net į dalį Rytų Prūsijos ir turi „ginti“ Klaipėdos.

Prof. M. Jackiewicz: ar galėjo Vilnius priklausyti Baltarusijai?

Dr. R. Miknys patvirtino, kad, remiantis komunistų partijos archyvais, išsakoma naujausia nuomonė, kad Lietuva nesiekė nieko daugiau kaip tik atsiimti Klaipėdos. Daugelis išsakomų nuomonių apie galimus Lietuvos teritorijos perskirstymus nėra patvirtintos istorijos šaltiniais. Faktas yra tai, kad sunku įsivaizduoti sovietinę Lietuvą be Vilniaus.

Mgr. T. Baryła ir doc. E. Meilus patvirtino, kad iki šiol nėra išnagrinėtos visos Ribentropo-Molotovo pakto ir jo slaptųjų protokolų pasekmės teritoriniams pokyčiams šioje Europos dalyje, tačiau šio klausimo Komisija negali nagrinėti.

Doc. A. Kasperavičius patvirtino, kad tuo metu buvo galvojama apie tam tikras galimybes prie Lietuvos prijungti Tilžę.

Prof. M. Jackiewicz pabrėžė, kad ypač svarbu skleisti M. Römerio konceptualias nuostatas, dviejų kultūrų žmogaus ir atstovaujančio lietuvių politinį gyvenimą.

Dr. R. Miknys teigė, kad, nepaisant visų pastangų, Lenkijoje nepavyko publikuoti M. Römerio užrašų ir korespondencijos. Dabar jau, bendradarbiaujant Lenkijos PZU su centru „Karta“ atliktas M. Römerio užrašų ir korespondencijos skaitmeninimas. Tai bus geriausias būdas populiarinti ir padaryti pasiekiamą M. Römerio palikimą (6 tomus užrašų ir apie 600 atrinktų laiškų).

Posėdžiui pirmininkaujantis prof. A. Suchoński perskaitė pranešimą tema: „[Baltijos jūros regionas užsienio šalių istorijos vadovėlių žemėlapiuose](#)“.

Pagrindiniai teiginiai

Šiuolaikiniai mokomojo turinio atrankos kriterijai yra orientuoti į tai, kad vadovėlio medžiaga turi susieti praeitį su šių dienų poreikiais. Nei vienas iš vadovėlių pakankamai neatitinka šio reikalavimo. Vadovėliuose stokojama žinių apie istorines vieningos Europos formavimosi ištakas. Geriausias to pavyzdys galėtų būti Adomo Mickevičiaus mintys. Baltijos jūros problematika turėtų vyrauti ne tik vadovėliuose tų šalių, kurios ribojasi su šia jūra. Taip jau atsitiko, kad Lenkija nedalyvavo vadovėlio apie Europą rengime, kurio rengimą globojo Europos Taryba. Vadovėliuose žemėlapiai vaizduoja vieningą Vakarų Europą. Susidaro įspūdis, kad vieningos Europos idėja baigėsi Karolio Didžiojo laikais. Vokiečių vadovėliuose atsispindi tam tikros istorinės, politinės nuostatos apie Vidurio ir Rytų Europą arba susitelkta į vokiečių gyvenvietes ir Hanzos raidą. Reikėtų atkreipti dėmesį į suomių vadovėlyje pateiktą skyrių „Suomija ir Lenkija – du keliai į nepriklausomybę“, kuriame žmonijos civilizacijos pažanga siejama su patriotizmo matmeniu, o lenkų kova yra apibūdinama kaip pasirinktas kelias siekti nepriklausomybės. Švedijos istorijos mokymo modelyje net 80 proc. medžiagos ir laiko yra skiriama regionų istorijai, o svarbiausia - vietos istorijai, vadovėliuose nekalbama apie Vazų dinastinius ryšius ar apie švedų-lenkų karus. Galėtų būti parengtas Baltijos šalių istorijos vadovėlis (Europos Tarybos).

Prof. Jackiewicz pastebėjo, kad apskritai nėra ugdomi istorijos didaktikos specialistai.

Prof. A. Suchoński patvirtino, kad yra jo įpėdinių, tačiau jų vaidmuo šioje srityje yra apribotas istorijos vadovėlių rašymu, leidimu ir recenzavimu.

Dr. A. Srebrakowski pateikė klausimą: Ar vis dar vokiečių vadovėliuose yra pristatoma Memellando (Klaipėdos krašto) problema?

Prof. A. Suchoński pažymėjo, kad daugelį problemų susijusių su Rytų Europos raidos nušvietimu šiuose vadovėliuose galima priskirti politikos istorijai, nors Klaipėdos klausimas jau nėra iškeliamas. Tačiau blogai yra tai, kad Lenkijos atstovai bendradarbiaujantys vokiečių ir lenkų vadovėlių komisijoje dirba globojami UNESCO ir neturi apibrėžtų įsipareigojimų Lenkijos Respublikos nacionalinei švietimo ministerijai.

Dr. A. Srebrakowski pažymėjo, kad daugelis užsienio istorikų atkreipė dėmesį į klaidas padarytas vykdant Lenkijos švietimo reformą, kurių buvo galima išvengti. Egzaminų rezultatai paneigia šias nuomones, tačiau pasikeitimai istorijos mokyme visada domins mokytojus ir tėvus.

Mgr. M. Skórka informavo, kad, vertinant situaciją teisiniu požiūriu, galima atnaujinti dvišalių vadovėlių komisijų veiklą, bet aktyviai šiuo metu dirba tik dvi iš jų.

Šių klausimų aptarimu buvo užbaigtas pirmos dienos Komisijos posėdis.

Trečiadienis, 2015 m. gegužės 13 d.

Komisijos posėdį 9.30 val. pradėjo jos pirmininkas iš Lietuvos pusės dr. R. Miknys. Pasveikino į Komisijos posėdį atvykusius svečius, t. y. dešimt istorijos mokytojų iš Pamario mokyklų apskrities. Dr. R. Miknys, prof. A. Suchoński pristatė mokytojams Komisijos veiklą, kuri jau tęsiasi 12 metų ir pakvietė mokytojus aktyviai dalyvauti diskusijoje.

Mgr. T. Baryła perskaitė pranešimą tema: „Baltijos regionas lenkiškuose istorijos vadovėliuose“.

Pagrindiniai teiginiai

Istoriografija, ne tik lenkų, koncentruojasi į teritorijas, kurios ribojasi su Baltija, mažiau nagrinėjami klausimai, kurie susiję su jūros naudojimo problemomis. Iki šiol aktuali problema yra „Baltijos jūra kaip mūsų ir ne mūsų“, kuri yra susijusi su Lenkijos Respublikos kontinentiniu-teritoriniu požiūriu į šį regioną. Baltijos jūros idėja ir regionas aplink ją tapo ypač aktuali vykstant pokyčiams po 1989 m. Ši idėja suformuluota 1977 m. Gdanske paskatino kurti viziją apie Baltijos šalių integraciją. Šiame darbe dalyvavusios valdžios struktūros, nevyriausybinės organizacijos pasiekė, kad ši veikla susijusi su Baltijos regiono integracija būtų institucionalizuota. Tačiau šios naujos idėjos, kalbėjimas po metų apie Baltijos Europą, susikūrus Baltijos jūros šalių Tarybai, po Europos Sąjungos plėtros 2004 m. neatsispindi istorijos vadovėliuose. Ši problema yra susijusi su mokymo programomis, vadovėliais ir kompetencijas vertinančiais egzaminais. Minėta problema iliustruota pavyzdžiais iš mokymo programų (gimnazijos ir licejaus), taip pat pavyzdžiais nuo vikingų žygių (normanų), valstybių formavimosi Šiaurės Europoje, ar po Andrusovo paliaubų sutarties, kai Šiaurės Europoje susiformavo nauja teritorinė – politinė situacija. Rengiant pranešimą, nagrinėta populiari vadovėlių serija „Nauja era“ ir vadovėliai, kurių rengimas susijęs su Torunės ir Gdansko universitetais. Be to, pranešime pažymėta problema susijusi su prie Baltijos jūros įsikūrusių tautų ir istorinių regionų pavadinimais, o taip pat, kad Baltijos Europos problemos tapo istoriniu įvykiu, jeigu eina kalba apie dominavimą Baltijos jūros regione.

Pirmininkaujantis prof. A. Suchoński pirmiausiai suteikė žodį posėdyje dalyvaujantiems mokytojams.

Diskusija:

Robert Kras, Maja Gombala-Falkiewicz: istorijos vadovėliai turėtų pateikti žinias apie regionus, atsižvelgiant į konkretaus regiono ypatumus ir labiau turėtų būti orientuojamasi į Baltijos jūros regiono problematiką. Be abejo, lenkiškuose vadovėliuose atkreipiamas dėmesys į klausimus susijusius su Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pamariu, kaip ji su Lenkija susijungė į Abiejų Tautų Respubliką.

Andrzej Borzestowski sutiko su pranešimo išvada, kad vadovėliuose nėra pateikiamas nuoseklus istorinis pasakojimas, o vadovėlis vis tik yra pagrindas, regionų istorijos nagrinėjimas priklausomas nuo mokytojo nuostatų.

Zofia Heppner pasisakė už koregavimą naujos mokymo programos, kad regionų istorijos mokymas nebūtų „mirusių“ įrašų. Pasiūlė, kad prasminga būtų įvesti dalyką „Regionų istorija“ arba centralizuotai parengti vadovėlius papildančią medžiagą apie regionus.

Dariusz Szymikowski patvirtino, kad vadovėliuose vyrauja įvykių istorija, taip pat išplėstoje mokymo programoje. Prisiminė, kad 2009 m. pateikė papildomo mokomojo dalyko „Regionų istorija“ koncepciją, bet ji nebuvo aprobuota.

Anna Chmielewska patvirtino išsakytą nuomonę, kad regionų istorijos mokymas yra akcentuojamas gimnazijos mokymo programose, tačiau neatsispindi vadovėliuose ir gimnazijoms skirtuose testuose.

Diskusija tęsiasi aktyviau įsitraukiant dalyvaujantiems mokytojams ir mokslininkams. Pritarta idėjai, kad šiame Komisijos darbo etape yra svarbus mokytojų dalyvavimas ir apie Komisijos darbą turėtų būti labiau skleidžiama informacija tarp mokytojų.

Mgr. T. Baryła patvirtino, kad, renkant pavyzdžius iš vadovėlių, kurie yra ne tik geresni, bet ir įdomesni, dėka papildomų atlasų, kompaktinių plokštelių, norėjosi apžvelgti geriausią medžiagą vadovėliuose. Diskusija patvirtino, kad Baltijos Europos pavyzdys nėra pagrindas ir vadovėliuose nagrinėjant Baltijos regiono integracijos procesus. Diskusijos dalyviai suformulavo kur kas griežtesnes baigiamąsias išvadas nei jos buvo pateiktos pranešime.

Doc. L. Jašinauskas perskaitė pranešimą tema: „Baltijos jūra Lenkijos ir Lietuvos koncepcijose ir politikoje: žvilgsnis į lietuviškus vadovėlius“.

Pagrindiniai teiginiai

Vadovėliuose labai mažai atskleidžiama, kokia vieta buvo skiriama Baltijos jūros temai Lietuvos ir Lenkijos valstybingumo koncepcijose, mažai nagrinėjamos iškeltos Baltijos šalių solidarumo idėjos bei bendra šio regiono šalių politika. Mokymo medžiagoje nagrinėjami karai su Švedija ir Maskvos valstybe XVI–XVII a., J. Pilsudskio iškelta federacijos idėja ir jos vertinimai, Klaipėdos praradimas ir Vokietijos okupacijos grėsmė bei kt. Baltijos jūros ir jos regiono problematiką reikėtų plačiau nagrinėti vadovėliuose, kas yra labai svarbu plėtojant mokinių suvokimą apie vieningos Europos kūrimąsi, Baltijos jūros šalių Tarybos veiklą.

Zofia Heppner: kokia yra mokinių kompetencijų vertinimo sistema mokant istorijos pagrindinėje mokykloje? Ar pagrindinėje mokykloje nagrinėjama medžiaga yra kartojama vidurinėje mokykloje?

Doc. L. Jašinauskas: 10 klasėje yra numatomas pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimas, kuriame mokiniams pateikiamos užduotys iš istorijos, geografijos, pilietinio ugdymo. Lietuvoje yra privalomi du brandos egzaminai: matematikos ir lietuvių kalbos. Istorijos brandos egzaminas yra pasirenkamasis.

Dariusz Szymikowski: kaip pagrindinėje ir vidurinėje mokykloje yra įgyvendinama regionų istorija?

Doc. L. Jašinauskas: 5 ir 6 klasėse mokiniai susipažįsta su reikšmingiausiais savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos, kaimyninių šalių ir Europos istorijos epizodais nuo seniausių laikų iki šių dienų. 7-10 klasėse mokoma Lietuvos ir pasaulio istorijos. 11-12 klasėse nagrinėjama Lietuvos ir Europos visuomenės raida.

Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad darbuose yra akcentuojama, kad Lietuva kovojo su Švedija, bet pagrindinis priešas, labai ekspansyvus buvo Rusija.

Doc. E. Meilus patvirtino savo pasisakymu doc. L. Jašinausko išsakytą nuomonę.

Po pertraukos 12.15 val. vėl tęsėsi posėdis, kuriame buvo pristatytos lietuviškų istorijos vadovėlių recenzijos ir vyko diskusijos.

Dr. hab. M. Kowalski pristatė vadovėlio: Šalna R., Mačiulytė J., Padriezas V., Pakamorienė A., Sapožnikovas G., Tuskenienė V., Žolynas M., Žemė. Geografijos vadovėlis 10 klasei, Leidykla „Briedis“ 2014 m. recenziją ir atlaso Lietuva, Europa, Pasaulis. Geografijos Atlasas 9-10, Leidykla Šviesa, Kaunas 2007 m. recenziją.

Pagrindiniai teiginiai

Vadovėlyje pristatoma pasaulio ir Lietuvos geografijos problematika. Apie Lenkiją yra proporcingai pateikiama medžiaga atsižvelgiant į geografinių problemų reikšmingumą, pavyzdžiui, rašoma apie akmens anglies kasybą Aukštutinėje Silezijoje, parodoma kelianti nerimą Lenkijos priklausomybė nuo Rusijos dujų tiekimo, Lenkijos ir Lietuvos bendra pozicija dėl Nord Stream statybų, bendri abiejų šalių energetiniai ryšiai, Via Baltica (nuo Helsinkio, Talinas, Kaunas, Vilnius, Varšuva), Rail Baltica statybos. Atskleidžiama Lenkijos reikšmė pateikiant faktus apie rublio ir zloto kursą, kas rodo, kad tai yra kaip tarptautinės valiutos. Netikslu yra kalbėti apie Vilniaus okupaciją, nors istorijos vadovėliuose apie tai jau nekalbama. Pateiktas Europos žemėlapis, kuriame parodomi svarbiausi Europos gamintojai, tačiau jame nėra informacijos apie Lenkiją, Škoda pateikta Čekijoje. Mokykloms galima rekomenduoti šį vadovėlį.

Tačiau atlase yra akivaizdžių klaidų, pasaulio žemėlapyje pateikta mažesnė Lenkijos teritorija, pateikti du tie patys žemėlapiai, panašios yra problemos su Lenkijos pateikimu žemėlapyje. Bendrame Europos žemėlapyje informacija apie Lenkiją: pavyzdžiui, išskirta Čenstakava, blogai sudaryta skalė, nėra informacijos apie Lenkijoje vykdomą kalnakasybą ir vario gamybą. Pasaulio kalbų žemėlapyje nėra pažymėti lenkai Vilniaus krašte, bet yra nurodyti samiai Norvegijoje, ar bretonai Prancūzijoje. Dvigubame, teritorinius pokyčius, konfliktus atspindinčiame žemėlapyje, pateikta informacija apie „Solidarumo“ judėjimą, partizaninį pasipriešinimą Lietuvoje. Tai visiškai nevykęs bandymas. Lietuvos sienos, kartu su istorinėmis sienomis, klaidingos ir be legendos. Etnografinis žemėlapis atspindi regionus, bet pavyzdžiui, Dzūkijoje klaidingai nurodoma šio regiono tautinė ir kalbinė sudėtis (nėra nurodyti lenkai). Pateiktas Baltijos regiono žemėlapis, kuris yra labai svarbus. Lenkijos ekonominė zona per daug sureikšmintą. Lietuvos kalbos komisija turėtų

sudaryti pavadinimų žodyną (žodžių, kurie yra įvardijami kaip pavadinimai), pavyzdžiui, klaidingai yra rašomas Svinoujscis (Świnoujście), sunku lituanizuoti pavadinimą Gorzów Wielkopolski.

Diskusija:

Prof. A. Suchoński: ar išspręsta problema su Mažeikiais?

Dr. hab. M. Kowalski: Kalbama apie Orlen Lietuva (Mažeikiai), kaip apie Lietuvos firmą, kuri atneša didelį pelną biudžetui.

Dr. R. Miknys: gaila, kad nekalbama apie kapitalą iš Lenkijos – Orlen, PZU, kas iš tikrųjų gali padėti pajauti lenkiškumą tarp vietos gyventojų. Iš kitos pusės, šios investicijos padėjo sukurti teigiamą Lenkijos įvaizdį Lietuvos visuomenėje.

Doc. A. Kasperavičius perskaitė prof. A. Stanaičio parengtas recenzijas apie vadovėlius: Geografia dla gimnazjum. Część 3; Roman Domachowski, Maria M. Wilczyńska-Wołoszyn, Wydawnictwo Edukacyjne „Żak” Sp. z o.o., 2012; Oblicza Geografii 3. Podręcznik dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony; Roman Malarz, Marek Więckowski, Nowa Era Spółka z o.o.

Pagrindiniai teiginiai

Labai stiprūs yra vadovėlių didaktiniai aspektai, vadovėliai gausiai iliustruoti. Juose informacija apie Lietuvą pateikta netolygiai. Pirmame jos iš viso nėra, o kitame – labai daug: žemėlapiuose, tekste, iliustracijose. Gaila, bet pavadinimai parašyti lenkiška transkripcija, nepateikti pavadinimai dviem kalbom. Vadovėlių tekstuose pateiktus skaičius būtų gerai susisteminti lentelėse.

Diskusijos apie įvertintus vadovėlius nebuvo, nes recenzijų autorius dėl ligos negalėjo dalyvauti posėdyje.

Prof. A. Suchoński atkreipė dėmesį į nuolat ir dažnai pasikartojančias problemas dėl geografinių pavadinimų, originalių vietovių, valstybių pavadinimų įvardijimų.

Po trumpos pertraukos vėl tęsėsi posėdis, kuriame buvo pristatytos lietuviškų istorijos vadovėlių recenzijos ir vyko diskusijos.

Prof. M. Jackiewicz pristatė vadovėlio: D. Petreikis, J. Litvinaitė, F. Meškuotis, R. Ramoškaitė-Stongvilienė, A. Bitautas, S. Stankutė, Istorija. V kl. (serija „Atrask“) „Šviesos“ leidyklos 2014 m. recenziją.

Pagrindiniai teiginiai

Vadovėlis skatina mokinius, kad jie atrastų „savą istoriją“ – šeimos praeitį ir pavaizduoja Gaurovskių giminės genealoginio medžio sudarymą, drauge pateikia elementarų supratimą apie svarbiausias valstybės struktūras bei įstaigas. Nagrinėjamas laikotarpis nuo valstybės susikūrimo iki nepriklausomybės atgavimo. Gerai atskleistos Liublino unijos sudarymo aplinkybės ir Gegužės 3-iosios Konstitucijos įtaka lietuvių

kultūrai. Klaidinga, tačiau pateikiama informacija apie Tadeušą Bonaventūrą Kosciuską. Grakščiai aprašomas likimas Vilniaus, kurio „išvaduoti nepavyko“. Trūkumas – nepaminėtas holokaustas Lietuvoje. Vadovėlis sudarytas kokybiškai, jis iliustruotas, o Lenkija pateikta neutraliai.

Diskusija:

Dr. A. Srebrakowski: kaip traktuoti diplomatinių santykių užmezgimą 1938 metais ir Vilniaus priklausomybės problemą?

Doc. dr. E. Meilus pabrėžė, kad derybos dėl diplomatinių santykių užmezgimo nereiškė, kad Lietuva atsitraukė nuo tvirtos pozicijos Vilniaus klausimu.

Mgr. T. Baryła pastebėjo, kad Vilniaus problema ir po 1939 metų nebuvo išspręsta lenkų-lietuvių derybose, o galų gale lemiamą tapo Maskvos pozicija. Šios problemos aptarimą vertėtų atidėti kitam Komisijos susitikimui. Tada problemos „Lietuva, Lenkija, Europa ir Antrojo pasaulinio karo išdavos“ svarstymas suteiks gerą progą visapusiškai nušviesti tą klausimą. Dėl vadovėlyje pateikto genealoginio medžio mgr. T. Baryła pastebėjo, kad geras sumanymas nebuvo tinkamai įgyvendintas. Galima buvo nesunkiai surasti giminių, kurios per vedybas ir asmeninį pasirinkimą sujungė savyje lietuviškus, lenkiškus bei rusiškus pradus, ir drauge parodyti įvairių giminės kartų indėlį į Lietuvos istorijos ir kultūros paveldą.

Dr. A. Srebrakowski pristatė „Briedžio“ leidyklos 2014 m. vadovėlį: I. Kapleris, A. Meištas, L. Steponavičienė, Ž. Tamkutonytė – Mikailienė. Laikas. Istorijos vadovėlis 8 klasei. I dalis.

Pagrindiniai teiginiai

Apie Lenkiją užsimenama epizodiškai, beveik atsitiktinai. Daugiau Lenkija matoma žemėlapiuose, kaip Lenkijos Karalystė. Klaida, deja, tai, kad autoriai neteikia svarbos Lenkijos – Karūnos tarpininko vaidmeniui pernešant Europos idėjas, daugiausia civilizacinius standartus į Lietuvą. Vadovėlis yra geras, tik nesuprantama, kodėl patalpintas platus fragmentas apie tamplierius, nors vertėjo aprašyti kryžiuočius ir kalavijuočius. Recenzentas taip pat nurodė, kad lietuviškuose vadovėliuose vertėtų akcentuoti Lietuvos didžiosios kunigaikštystės (LDK) vaidmenį formuojantis baltarusių ir ukrainiečių tautoms, pabrėžiant jų skirtumus nuo rusų tautos, pretenduojančios į imperiją.

Diskusija:

Doc. E. Meilus: recenzijos tekste paminėta iliustracija – sienos, supančios Vilnių XIV a. vaizdas yra tiksli, ką liudija naujausi archeologiniai tyrinėjimai.

Dr. R. Miknys: ar iliustracijų gausumas yra šio vadovėlio pliusas?

Dr. A. Srebrakowski: rodžiau šiandien šį vadovėlį lenkų mokytojams, kurie žavėjosi iliustracijų išraiškingumu ir tuo, kad jos ne tik suderintos su pasakojimo tekstu, bet ir jį praturtina.

Prof. A. Suchoński: tai iš tikrųjų pliusas, nes Lenkijoje paprastai pačios leidyklos parenka iliustracijas, o vadovėlių autoriai nesiteikia rūpintis, kad iliustracijos atitiktų jų tekstams, kryptingai formuotų mokinių žinias.

Peržvelgę vadovėlį visi Komisijos nariai pritarė nuomonei, kad jis išsiskiria vykusiai parinktomis iliustracijomis, kurios siejasi su tekstu.

Po 15 minučių pertraukos prof. A. Suchoński pasiūlė pradėti preliminarų posėdžio apibendrinimą, pateikiant išvadas ir pasiūlymus ateičiai.

Mgr. T. Baryła pasiūlė, kad būsimojo Komisijos susitikimo probleminė tematika turėtų pavadinimą „Lenkija, Lietuva, Europa ir Antrojo pasaulinio karo išdavos“. Visi Komisijos nariai pritarė šiam pasiūlymui. Pasikeitus nuomonėmis, taip pat nutarta, kad ekspertų parengtų pranešimų pristatyme galės dalyvauti ir mokytojai. Būtent mokytojų dalyvavimas čia, šios dienos posėdyje, pasirodė labai produktyvus, taip pat ir regioninės istorijos reikšmės įvertinimo prasme.

Dr. R. Miknys pasiūlė ekspertų pranešimuose paliesti ir istoriografines aptariamų Antrojo pasaulinio karo išdavų problemas, atkreipiant dėmesį į pastarojo meto Rusijos ir Lietuvos istorikų konferencijas.

Mgr. T. Baryła išskėlė mintį, kad reikėtų visų pirma pristatyti naujausius lenkų ir lietuvių istoriografijos požiūrius į minėtas problemas ir tų požiūrių įtaką istoriniam naratyvui vadovėliuose.

Dr. R. Miknys pateikė idėją, kad Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija imtųsi surengti būsimąjį Komisijos susitikimą Žemaitijoje. Ten yra keletas įdomių vietų su ryškia krašto specifika ir sąryšiais su Lenkijos-Lietuvos bei visos Europos istorija.

Prof. A. Suchoński: galbūt reikėtų grįžti prie geros praktikos ir papildyti bendrojo kurso vadovėlius priedais apie regionus? Tačiau, atrodo, kad Lenkijos Respublikos nacionalinės švietimo ministerija neturi tam įtakos.

Prof. M. Kowalski ir mgr. T. Baryła pastebėjo, kad ir toliau lieka neišspręsta problema: kas yra istorinis regionas, o kas – administracinis su istoriniu pavadinimu. Svarbu išlaikyti proporciją tarp lokališkumo ir istorinio regiono, o tam būtinas geras mokytojo pasiruošimas dėstyti regioninę tematiką.

Prof. A. Suchoński: išlieka aktuali recenzijų veiksmingumo problema, t. y. redagavimo, atsižvelgimo į recenzentų pastabas vadovėliuose. Tuo reikalu būtina kažką realiai daryti. Šalia to aiškiai trūksta istorijos didaktikos specialistų recenzijų, tad reikėtų įvesti taisyklę, kad visi leidžiami vadovėliai turėtų didaktines recenzijas. Jos yra tokios pat svarbios kaip ir dalykinės recenzijos. Būtina recenzentams paskirti jų recenzuoto vadovėlio egzempliorių ir tuo būdu žymiai palengvinti jiems darbą ateityje.

Ketvirtadienis, 2015 m. gegužės 14 d.

Komisijos posėdis prasidėjo 9 val., jam pirmininkavo iš Lietuvos pusės dr. R. Miknys.

Prof. B. Lukaszewicz pristatė „Briedžio“ leidyklos 2014 m. vadovėlį: I. Kapleris, R. Laužikas, A. Meištas, K. Mickevičius, M. Žolynas. Laikas. Istorijos vadovėlis. 11 klasei. I dalis.

Pagrindiniai teiginiai

Leidykla publikuoja labai gerus vadovėlius. Toks yra ir šis, kuris dar papildytas atlasu ir net užsiėmimų plano projektu bei pratybomis. Vadovėlis gerai iliustruotas (įdomi nuotrauka atspaudo Gersono dingusio paveikslo „Lietuvos krikštas“). Lenkiški pavadinimai pateikti teisingai, nors reikėtų pažymėti žodeliu „abu“ užsienio tautybių asmenų užrašymą. Pasakojime atkreiptas dėmesys į civilizacinę pažangą. Pateiktos trumpos istorinių asmenybių biogramos, nors pernelyg lakoniškai paminėti karalių Kazimiero ir Aleksandro Jogailaičių nuopelnai. Lenkų-lietuvių ryšiai aptarti sintetiškai ir teisingai, kaip pvz., Žalgirio mūšis, Horodlės unija. Vadovėlis rekomenduotinas, nors ir neturi Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos leidimo naudoti jį mokyklose.

Dr. A. Srebrakowski: mano recenzuotame 8 kl. vadovėlyje yra dalis, kuri atkartota vėliau 11 klasės vadovėlyje.

Dr. L. Jašinauskas: taip yra dėl to, kad 11 klasės vadovėlis skirtas kartojimui žemesnių klasių kurso, kuris yra papildytas.

Prof. M. Jackiewicz: enciklopedijose galimas ir naudojamas dvigubas pavardžių užrašymas, bet vadovėliuose tai padaryti labai sunku.

Dr. R. Miknys: Lietuvoje dabar stengiamasi kaip galima mažiau lietuvinti pavardes, taip pat ir lenkiškas. Lituinizavimas nėra mėginimas savintis kitų tautų asmenybes, jis pasitaiko dėl praktinių sumetimų. Dėl paminėtų valdovų Kazimiero ir Aleksandro, tai iš tikrųjų turime daugiau akcentuoti jų reikšmę Lietuvos istorijai.

Dr. A. Srebrakowski, prof. M. Jackiewicz, dr. R. Miknys sakė, kad religinių klausimų nutylėjimas vadovėliuose yra susijęs su autorių mentalitetu – jie jau kitos, šiuolaikiškos kartos. Tačiau, gal greičiau tai liudija autorių dalykinių žinių nepakankamumą.

Doc. A. Kasperavičius pristatė lenkiško vadovėlio: Piotr Gawlik. Zrozumieć przeszłość. Lata 1815-1939. Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Zakres rozszerzony. Część 3. Nowa Era recenziją.

Pagrindiniai teiginiai

Vadovėlis su daugybe faktų iš daugelio sričių, puikiai iliustruotas, ir iliustracijos derinasi su teksto naratyvu. Tekste išryškintos svarbiausios datos ir istorinių veikėjų asmenvardžiai, pateikiamos trumpos biogramos. Pabaigoje patalpintas istorinių asmenybių indeksas ir esminių sąvokų žodynėlis. Pirmą kartą vadovėlyje yra poskyrius „Tai sukelia ginčus“. Lietuviška tematika yra pateikta su vertinimais. Tai pirmiausia susiję su XIX a. sukilimais ir represijomis, įvairių tautybių gyventojų statistika, taip pat Vilniaus problema ir Lietuvos – Lenkijos santykiais po 1938 metų. Netinka tik įtemptiems dviejų tautų santykiams pavaizduoti pateikti vadinamojo Jogailos teismo vienoje Nepriklausomos Lietuvos gimnazijoje pavyzdį.

Diskusija:

Dr. A. Srebrakowski: kuo galima būtų papildyti vadovėlį, kad padaryti turiningesnę tekstą?

Doc. A. Kasperavičius: šis vadovėlis yra pakankamai geras.

Prof. A. Suchoński, dr. R. Miknys: iliustracijų smulkumas (jos beveik pašto ženklų dydžio) daro neaiškų jų suvokimą. Kažką dėl to reikia daryti.

Mgr. T. Baryła: svarbu tai, kad iliustracijos parodytų visuomeninį ir istorinį faktų, įvykių, asmenybių kontekstą. O nuotraukų kadravimas, nepaisant ženklios leidybos pažangos, vis dar tebėra nepatenkinamas.

Doc. A. Kasperavičius pristatė ir recenziją vadovėlio: Wojciech Kalwat, Małgorzata Lis. Klucz do historii. Historia i społeczeństwo. Wydawnictwo Szkolne i pedagogiczne.

Pagrindiniai teiginiai

Pasakojimas nuoseklus, vykusiai papildomas iliustracijomis ir žemėlapiais. Svarbu paminėti, kad, vykstant konfliktui dėl Vilniaus, lenkų valdžia suvaržė veikimą lietuviškų draugijų, kurios gaudavo finansinę paramą iš Kauno. Vadovėlyje atkreipiamas dėmesys į XIX-o amžiaus ekonominę migraciją. Vadovėlis padeda įgyvendinti Lenkijos patriotinio ugdymo tikslus ir nėra pažeidžiami lietuvių interesai.

Prof. M. Jackiewicz: Lenkijoje tikrai galėjo gyventi 250 tūkst. lietuvių, bet pačiame Vilniuje jų buvo vos pastebimas skaičius.

Dr. R. Miknys: svarbiau už duomenis, apie kurios nors tautybės žmonių skaičius yra tautinės kultūros galia ir patrauklumas.

Prof. A. Suchoński atkreipė dėmesį, kad programose ir vadovėlių pavadinimuose nurodoma „Istorija ir visuomenė“, kas juk yra tautologija.

Po pertraukos, kurios metu Komisijos nariai dalyvavo pažintinėje ekskursijoje po Gdanską, posėdis prasidėjo 15 val.

Dr. R. Miknys pristatė vadovėlio: Anna Wołosik. Historia 6. Podręcznik dla uczniów klasy 6 szkoły podstawowej. Opowiem Ci ciekawą historię. Wydawnictwo Edukacyjne „Żak“ recenziją.

Pagrindiniai teiginiai

Vadovėlis yra labai įdomus, apima XIX amžių, pirmiausiai akcentuojami kasdieninio gyvenimo ir sisteminiai civilizacijos pasikeitimai: pasaulis, Europa, Lenkija. Per žmogaus istoriją vaizduojama kontinentų istorija, valdymo sistemų kaita bei ūkis su plačiai suprantama kultūra. Verta paminėti ryškų išdėstymą lenkų savivaldos ir pilietiškumo problemų. Vadovėlio pasakojimas skatina mokinius dirbti vardanuosavų pasiekimų ir valstybės gerovės kilimo. Taip pat plačiai aiškinama europinės integracijos nauda.

Iliustracijos, žemėlapiai, schemas puikiai papildo tekstą. Tačiau nepateikti šaltiniai ar jų ištraukos, kaip pvz., Lenkijos karalystės konstitucijos. Su Lietuva susiję faktai minimi be klaidų, nors rašoma apie Lenkijos žemes (p.16), o turėtų būti – Abiejų Tautų Respublikos žemės. Čekoslovakijos padalijimo metu žemėlapyje pažymėta ir Klaipėdos aneksija, bet nenurodyta jos data. Visiškai nesiejamos Baltijos valstybės su Versalium, tiksliau Paryžiaus taikos konferencija. Klaidingai pateikiamas ir jų likimas po Antrojo pasaulinio karo. Visuomoje vadovėlis gana originalus ir vertas rekomendacijos.

Prof. M. Jackiewicz išreiškė abejonę dėl elito sąvokos taikymo visiems teisininkams, buhalteriams, biržos makleriams. Tai nevykęs visuomenės struktūros supratimas.

Dr. R. Miknys: gal čia greičiau skatinimas mokytis ir siekti aukštesnės padėties visuomenėje?

Dr. A. Srebrakowski: gal pirmiausiai reikėtų suvienodinti požiūrius dėl visuomenės klasių ir sluoksnių klasifikacijos Vidurio-Rytų Europoje?

Prof. A. Suchoński: visuomeninių permainų procesus sunku yra analizuoti vadovėliuose.

Dr. R. Miknys: „Išnaudok kiekvieną dieną. Kartais atsisakyk kai kurių malonumų“ – tokį priesaką radau vadovėlyje pirmą kartą.

Doc. E. Meilus pristatė dviejų vadovėlių recenzijas. Pirmoji: Iwona Janicka. Poznać przeszłość. Rządzący i rządzi. Podręcznik do historii i społeczeństwa dla liceum ogólnokształcącego i technikum. Wydawnictwo Nowa Era.

Pagrindiniai teiginiai

Kas susiję su Lietuva, tai nurodoma, kad Vakarų Europos dvasia Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę pasiekė per Lenkijos karalystę. O didikų vaidmuo išaugo dėl Ukrainos žemių įsisavinimo po Liublino unijos. Būtina pažymėti, kad vadovėlyje nurodomi Abiejų Tautų Respublikos pasiekimai, kaip joje brendo savotiška demokratija, išryškinama jos specifika. Tačiau nepaminėtos 1831 metų sukilimo kovos ir jo pasekmės buvusios LDK žemėms. Beje, visiškai neliečiamas laikotarpis po Pirmojo pasaulinio karo. Vadovėlyje pateiktas išsamus Europos, Lenkijos ir LDK istorijos paveikslas ir, nepaisant kai kurių klaidų, vertinamas gerai.

Diskusija:

Hab. dr. M. Kowalski: šis vadovėlis patvirtina nuomonę, kad reikia atsargiai nagrinėti tautybių klausimą, taip pat XVIII ir XIX amžiais.

Prof. M. Jackiewicz: geras mokytojas privalėtų tą paaiškinti.

Dr. A. Srebrakowski: sienų po Pirmojo pasaulinio karo formavimąsi mokytojai, deja, silpnai žino ir jau vien todėl vadovėlyje neturėtų pasitaikyti klaidų bei iškraipymų, kaip ir tautybių išsidėstymo žemėlapiuose.

Prof. A. Suchoński: vadovėlių ruošimo procesas tęsiasi turbūt pernelyg trumpai, maketavimo etape nebūna jokių diskusijų.

Pasibaigus diskusijai dėl pirmojo vadovėlio, doc. E. Meilus pristatė antrojo vadovėlio: Tomasz Małkowski, Jacek Rzeźniowiecki. Podróże w czasie. Historia II. Multipodręcznik dla klasy drugiej gimnazjum. Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe recenziją.

Pagrindiniai teiginiai

Vadovėlyje labai įdomiai parodytas Lenkijos valstybės susikūrimas ir tai siejama su lietuvių žemių istorija, nurodant ir tarpusavio konfliktus. Parodytas nelengvas kelias į Liublino uniją. Pateiktas per mažas skaičius LDK gyventojų, kalbančių rusų kalba. O ji buvo teismų ir Statuto kalba. Vadovėlio autoriai neturi vientiso požiūrio į Lenkijos ir Lietuvos ryšius – ar tai buvo inkorporacija, asmeninė unija, ar dviejų kraštų sąjunga. Deja, pasitaiko XX amžiaus požiūrių taikymas XIV-XVI amžių reiškiniams, pvz., religijos srityje. Gerai pavaizduoti kultūriniai pokyčiai, nors pernelyg vienareikšmiškai tvirtinama, kad Rytų Europa pilnai įėjo į stačiatikybės sferą – tam prieštarauja, kad ir Bresto unijos sėkmė. Gerai atskleista LDK – Maskvos / Rusijos karų įtaka Lietuvos identitetui bei ukrainiečių ir baltarusių tautybių formavimuisi. Tačiau nepagrįstai kartojama, kad lietuviai priešinosi unijos Liubline sudarymui nerimaudami dėl polonizacijos grėsmės. Bijojo jie vien tik netekti privilegijų. Polonizaciją lėmė kultūros patrauklumas. Abejonių kelia Abiejų Tautų Respublikos gyventojų tautinės ir religinės sudėties statistika. Vadovėlyje klaidingai apibūdinamos karų su Rusija ir Švedija priežastys, eiga ir pasekmės. Nors iš pirmo žvilgsnio vadovėlis atrodo labai įdomus, tačiau klaidų bei netikslumų visuma smarkiai sumenkina jo vertę.

Diskusija:

Prof. M. Jackiewicz: kokia kalba tarpusavyje bendravo Jogaila su Vytautu?

Doc. E. Meilus: tiesa, kad Jogailos motina buvo rusė, bet pats Jogaila išvertė į lietuvių kalbą poterius, Vytautas buvo geriausiai išsilavinusiu lietuvių kunigaikščiu.

Dr. R. Miknys: lietuviai vadovėlyje nagrinėjamu laikotarpiu – tai visi LDK gyventojai. Tinkamai taip pat įvertintos LDK pastangos ginant rytines Abiejų Tautų Respublikos sienas. Tačiau šiame recenzuotame vadovėlyje tikrai per daug klaidų.

Prof. A. Suchoński ir prof. M. Jackiewicz taip pat pastebėjo, kad daugybė klaidų labai sumenkina šio vadovėlio vertę.

Prof. A. Suchoński nurodė, kad Komisijos posėdžio programa išsemta ir lieka tik patvirtinti išvadas.

Komisija išsakė padėką sekretorei mgr. M. Skórka už puikų Komisijos darbo organizavimą.

Komisijos posėdyje patvirtintos tokios išvados:

I

Susitikimas Ležnie, posėdžiuose pristatytos recenzijos ir vykusios diskusijos patvirtino, kad Komisijos darbas vis labiau tampa dalimi diskurso, plėtojamo vardan istorinės tiesos ir naikinimo mentalitetinių barjerų, kurie apsunkina Europos integraciją.

II

Komisija mato būtinumą tęsti darbą minėta kryptimi, svarstydamą būsimame susitikime problemą „Lenkija, Lietuva, Europa ir Antrojo pasaulinio karo išdavos“. Komisija tikisi, kad Lietuvos pusė, matydama aktyvų mokytojų dalyvavimą diskusijoje vykstant posėdžiui Ležnie, būsimajame susitikime suteiks galimybę lietuvių mokytojams dalyvauti panašiomis sąlygomis, o Lenkijos pusė pasirūpins, kad būtų sudarytos galimybės susipažinti su posėdžio Ležnie protokolu ir kita medžiaga.

III

Komisija mato svarbą populiarinti istorinių kraštų ir regionų problematiką, laikydama tai būtinu istorijos mokymo elementu su lokale specifika.

IV

Komisija nurodo, kad recenzijose leidykloms būtina skirti ypatingą dėmesį didaktiniams aspektams, kurie yra taip pat svarbūs kaip dalykiniai. Todėl verta grįžti prie praktikoje pasitvirtinusios vertinimo sistemos, kad šalia dalykinio recenzento leidyklos pasitelktų ir didaktikos recenzentą. Jis privalėtų būti asmuo, kuris praktiškai nagrinėja istorijos vadovėlių problematiką.

V

Komisijos nariai pasisakė, kad kitas posėdis vyktų 2016 m. gegužės mėnesį Žemaitijoje, krašte, kuris yra svarbus Lietuvos, Lenkijos ir Europos istorijai.

Protokolą patvirtina ir pasirašo

Lenkijos pusė

Lietuvos pusė

.....
Prof. dr. hab Adam Suchoński

.....
Dr. Rimantas Miknys

2015 m. gegužės mėn. 15 d.

Ležno